

DIFFICULTIES OF TRANSLATING CULTURAL WORDS

Borasulova Dilnoza Dilmurodjon qizi

State World Languages University Teacher.

Noralieva Shahlo *State World Languages University student*

Anotatsiya: *Avvalo, madaniy so'zlarni tarjima qilish- bu kabi so'zlarning o'ziga xos murakkab tuzilmasi yoki muayyan madaniyatlarda chuqur ildiz otgan ya'ni chuqur ma'no va mazmunga ega bo'lganligi tufayli birozgina qiyin vazifa bo'lishi mumkin. Ushbu maqola yuqorida ta'kidlab o'tilgan so'zlarning boyligi va nozikligini, ularni bir tildan boshqa tilga ko'chirayotganda biz duch kelishimiz mumkin bo'lgan qiyinchilik va muammolarni yoritishga qaratiladi.*

Аннотация: *Прежде всего, перевод культурных слов может оказаться довольно сложной задачей из-за сложной структуры таких слов или того факта, что они глубоко укоренены в определенных культурах, то есть имеют глубокий смысл и содержание. В данной статье речь пойдет о подчеркивая богатство и тонкость вышеупомянутых слов, а также трудности и проблемы, с которыми мы можем столкнуться при их переводе с одного языка на другой.*

Abstract: *First of all, translating cultural words can be a somewhat difficult task due to the complex structure of such words or the fact that they are deeply rooted in certain cultures, that is, they have deep meaning and content. This article will focus on highlighting the richness and subtlety of the above-mentioned words and the difficulties and problems we may face when translating them from one language to another.*

Kalit so'zlar: *Tarjimonlik, madaniy, muammolar, ta'sir, masuliyat, topmoq, uquvsizlik.*

Kirish qismi

Tarjimonlik bizning tobora zamonaviylashib va globallashib borayotgan hayotimizda juda katta hal qiluvchi rol o'ynaydi desak mubolag'a bo'lmaydi. Bur turli xil millatlarni va tillarni bir-biriga bog'laydigan va ma'lum bir mamlakatning ma'lum bir sohalariga ulkan imkoniyatlar yaratib beradigan vositadir. Afsuski, tarjima har doim ham biz kutgandek ajoyib va silliq bo'lib chiqavermaydi. Shu qatorda, muvaffaqiyatli tarjimon bo'lishni istagan har bir inson e'tiboridan chetda qoldirmasligi kerak bo'lgan masalalar mavjud. Ushbu munozarali mavzuni yanada yorqinroq ochib berish, qiyinchilik, xatolarni aniqlash va ulardan qochishga yordam beradigan ba'zi qadamlarni ko'rib chiqamiz.

Asosiy qism

Avvalambor, kuzatish va izlanishlar natijasida madaniy so'zlarni noto'g'ri yetkazib tarjima qilishning asosiy sabablaridan biri bu- ushbu iboralar va so'zlarni yaxshi anglamaslik va bilmaslikdir. Ba'zi insonlar uchun bu kichik va e'tiborsiz vaziyat bo'lib tuyulishi mumkin va shundan so'ng bir tildan boshqa tilga tarjima qilayotgan ko'plab odamlar bu holatga duch kelishadi, natijada ularning tarjimalarida ma'lum bir mujmallik va noaniqliklar paydo bo'ladi. Aytmoqchimanki, bu, ayniqsa, ma'lum bir mamlakat tarixidan

bexabar bo'lish ya'ni e'tiborsizlik kabi ko'rinadi. Tarjimonlik nafaqat ma'lum bir tildagi so'zlarni boshqa tilga o'zgartirish balki, katta ma'suliyat va kuch talab qiladigan soha hisoblanadi. Tarjimon shunday ajoyib tarjima qilishi kerakki, o'quvchi uni o'qiyotganida hech qanday qiyinchilik yoki muammolarsiz tushunib olishi darkor. Ammo, ma'daniy so'zlar va iboralar ko'p holatlarda chuqur ma'daniy, tarixiy va ijtimoiy ma'nolarga ega bo'lib, ularning ikkinchi tilda mos ekvivalenti bo'lmasligi, Bo'lgan taqdirda ham, eng mos ta'rifini topish qiyinroq bo'lishi mumkin.

Masalan, o'zbek tilida asarlarda ko'p uchratishimiz mumkin bo'lgan "Bungalov" ya'ni "qasrga tutashib ketgan xona" so'zini ingliz tiliga tarjima qilayotgan jarayonimizda ekvevalent so'z topish juda mushkul bo'ladi. Aniqroq qilib aytadigan bo'lsam, bu so'z Odil Yoqubovning "Ulug'bek xazinasi" asarida ko'p o'rinlarda foydalanilgan va bu asarni o'zbek tilidan ingliz tiliga tarjima qilish jarayonida uni bitta so'z bilan emas balki, "a room attached to the castle" deya yoyiq birikma sifatida asar mazmunida vujudga kelgan.

Yuqorida aytib o'tganimdek, ba'zi so'zlar, xususan, madaniy so'zlar o'ziga xos an'anaviy kontekstlarga bog'liq bo'lgan noyob ma'no va tushunchalarni o'z ichiga oladi va aniq tarjimani o'rganishni qiyinlashtiradi. Shu sababli, madaniy so'zlardan xabardor bo'lmaslik, tarjimaning aniqligi va samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tarjimangiz shunday vaziyatga tushib qolsa, ushbu tushunmovchilik matnni noto'g'ri tushunish va noto'g'ri talqin qilishga olib kelishi mumkin. Bunga kengaygan holda, ijtimoiy so'zlar tarjimonga ma'lum bo'lmagan ijtimoiy va xronika havolalarini ham o'z ichiga olishi mumkin. Ushbu asos ma'lumoti bo'lmasa, ular so'zning nozik tomonlarini o'tkazib yuborishi va maqsadli xabarni aniq etkaza olmasligi mumkin. Umuman olganda, asosiy ma'lumotlarga bo'lgan ehtiyoj an'anaviy so'zlarni talqin qilish, talqinning aniqligi, sifati va ijtimoiy ta'sirchanligiga ajoyib ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tarjimon maqsadli xabarni hayotiy tarzda yetkazadigan samarali talqinni kafolatlash uchun manba va maqsadli jamiyatlarni chuqur tushunishi juda muhimdir. Bundan tashqari, muammo, ehtimol, talqin qilishda bir nechta ijtimoiy so'zlar yoki iboralarning noaniqligi kabi bo'lishi mumkin. Bu ma'lum so'z yoki iboralarning kontekstini va nozikligini bir lahja yoki tildan ikkinchisiga, ayniqsa ular ma'lum bir an'anaviy muhitga bog'liq bo'lsa, aniq o'tkazish muammosiga ishora qiladi. Bilasizmi, ba'zi so'zlar ora-sira chuqur va murakkab ma'nolarga ega bo'lib, ularni boy ma'no va aniq ekvivalenti tufayli boshqa tillarga osonlik bilan tarjima qilib bo'lmaydi.

Yuqoridagi gaplarga yorqin misol sifatida o'zbek xalqi uchun milliy urf-odatlar sanalgan "Kelin Salom", "Mahsi", "Challari" kabi so'zlar ingliz tiliga tarjima qilinmagani kabi, inglizlar qo'llaydigan va ular uchun juda tushunarli bo'lgan "Halloween", "Bonfire Night" birikmalarii biz to'g'rida-to'g'ri o'zbek tiliga tarjima qila olmaymiz.

Bu tarjima paytida mo'ljallangan xabar va madaniy ma'nolarni to'g'ri etkazishga urinishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Buning yorqin misoli, "baxt", "oila" yoki "erkinlik" kabi so'zlar turli xil madaniy talqinlarga va osonlikcha tarjima qilinmaydigan uyushmalarga ega bo'lishi mumkin. "Baxt" tushunchasi turli madaniyatlarda katta farq qilishi mumkin va uni ifodalash uchun ishlatiladigan so'zlar boshqa tilda bir xil chuqur ma'no va madaniy ahamiyatga ega bo'lmasligi mumkin. Xuddi shunday, ba'zi madaniy urf-odatlar, an'analar yoki e'tiqodlar haqida so'zlarni tarjima qilish qiyin bo'lishi mumkin.

Tushuntirish uchun diniy marosimlar yoki marosimlar uchun to'g'ri so'zlarni topish qiyin bo'lishi mumkin, chunki aniq tarjimalar bo'lmasligi yoki ularning madaniy ahamiyatini tushunish uchun uzoq tushuntirishlar kerak bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, ma'lum bir madaniyatga xos bo'lgan ibora va maqollarni tarjima qilish qiyin bo'lishi mumkin. Bu iboralar bir xil madaniyatga mansub odamlar tushunadigan va kulgili deb topadigan narsalarga asoslangan, ammo ular ko'p tushuntirishlarsiz boshqa tilda ma'noga ega bo'lmaydi. Ushbu muammoni hal qilish uchun tarjimonlar ikkala tilni ham yaxshi bilishlari va so'zlar ishlatiladigan madaniyatlarni tushunishlari kerak. Bu ularga matnni tarjima qilishning eng yaxshi usullarini topishga yordam beradi va ma'no va madaniy farqlar hali ham mavjud ekanligiga ishonch hosil qiladi.

Mana shu g'oyani ham birgina misol bilan izohlab ketisimiz mumkin. Aytmoqchimanki, Oybekning "Quyosh Qoraymas" asarining ingliz tilidagi tarjimasini ko'zdan kechirar ekanmiz, bir jumla etiborni o'ziga tortadi. Ya'niki, asardagi " Bu- umr savdosi. Keyin u nosini otib, gapida davom etdi." Gapi tarjima kitobida "Life is complicated thing. He put some nos (NOS- it is the thing that is made from tobacco. You ca put nos under your tongue after a while to spit it .It is mostly utilized by men) under his tongue , continued his speech. Bu yerda o'zbeklar uchun juda yaxshi tanish bo'lgan "NOS" so'ziga keltirilgan izohni ko'rishimiz mumkin. Ushbu yo'l o'quvchi uchun asar mazmunini yanada tushunarliroq qiladi desak yanglishmagan bo'lamiz.

Tarjimani talab qiladigan an'anaviy so'zlar haqida gap ketganda, eng muhim nuqtalardan biri bu vazifani tarjima qilish usullari va strategiyalarini chuqur tushunish bilan yondashishdir. Shunday qilib, maqolamning oxirida men sizga ushbu muammoni hal qilishga yordam beradigan bir nechta maslahatlarni eslatib o'tmoqchiman:

Avvalo, madaniy ma'noni izlashga harakat qiling va tushunib oling: har qanday madaniy yoki an'anaviy so'zlarni ochishdan oldin, manba til bilan bog'liq madaniyat, konventsiyalar va standartlar bilan tanishib chiqing va o'rganing. Bu sizga so'zlarning chuqurroq ma'nosi va kvintessensiyasini tushunishga yordam beradi va har qanday noto'g'ri talqinlardan strategik masofani saqlaydi. Bundan tashqari, transliteratsiyadan foydalaning: ba'zi hollarda transliteratsiyadan foydalanish maqsadga muvofiq bo'lishi mumkin, bu maqsad dialektidagi fonetik o'zaro bog'liqliklardan foydalangan holda birinchi so'zning tovushlarini ifodalashni o'z ichiga oladi. Bu so'zning ijtimoiy manosini saqlab qolishga yordam beradi, shu bilan birga uni maqsadli dialektda so'zlashuvchilarga talaffuz qilish va oqilona yo'l tutish imkonini beradi. Uchinchidan, sozlash yoki mahalliyashtirish: Mahalliyashtirish-talqinni odamlarning maqsadli yig'ilishining ijtimoiy, fonetik va ijtimoiy standartlariga moslashtirishni o'z ichiga oladi. Ushbu metodologiya maqsadli dialektidagi ijtimoiy va an'anaviy so'zlarni yanada xarakterli talqin qilishga imkon beradi, bu ularni odamlar yig'ilishi uchun yanada mos va ahamiyatli qiladi. To'rtinchidan, mutaxassislarga yoki mahalliy ma'ruzachilarga maslahat bering: Agar siz ayniqsa qiyin ijtimoiy yoki odatiy so'zlarga duch kelsangiz, mutaxassislarga yoki manba dialektidagi mahalliy ma'ruzachilarga maslahat bering. Ularning bilimlari va yo'nalishlari ularning ijtimoiy ahamiyatini himoya qilgan holda so'zlarni qanday aniq talqin qilish haqida foydali ma'lumot berishi mumkin. Shundan so'ng, "O'rnatish va ishni talqin qilish" ni ko'rib chiqing: Ijtimoiy va an'anaviy

so'zlarni dekodlashda, so'zning o'rnatilishi va maqsadini o'rganing. U rasmiy yoki tasodifiy sharoitda qo'llaniladimi? Bu maxsus atamami yoki so'zlashuv iborasimi? Ushbu istiqbollarni tushunish sizning tarjima imkoniyatlaridan samarali foydalanishga yordam beradi va aniqlik va moslikni kafolatlaydi. Yana bir qadam - lug'atlar, leksikonlar va lug'atlardan foydalanish: manba dialektining ijtimoiy va an'anaviy istiqbollariga xos bo'lgan lug'atlar va so'zlarga havolalarning keng qamrovli to'plamini tuzish. Ushbu aktivlar ixtisoslashgan leksika yoki ijtimoiy iboralarni aniq tarjima qilish uchun qimmatli yo'nalish beradi. Uzoq muddatda doimiy o'rganish, bilish, tushunish va takomillashtirish: Tarjima ilg'or qismidir va tarjima usullari va strategiyalari bilan dolzarb bo'lib qolish juda muhimdir. Tarjimaga yo'naltirilgan seminarlar, vebinarlar va konferentsiyalarda qatnashib, o'z qobiliyatingizni oshirish va sohaning eng yaxshi bilimlari bilan mukammal ta'mirlanib qolish uchun uzluksiz ta'limda ishtirok eting. Kamtarona taxminlaringa ko'ra, ushbu maslahatlarni qo'llash va tarjimaning madaniy va an'anaviy qarashlari haqidagi bilimlaringizni oshirishga vaqt ajratish orqali siz ushbu so'zlarni to'g'ri va samarali tarjima qilish qobiliyatingizni oshirishingiz mumkin. Oxir oqibat, tarjimada madaniyatning ahamiyati uning an'ana va geografik kelib chiqishining til kontekstiga ta'siriga urg'u berishidir. Tarjima bilan shug'ullanayotganda, yangi tilda eng to'g'ri ekvivalentlarni topish uchun so'zlarning axloqiy va boshqa so'zli qadriyatlariga ta'sir qilish juda muhimdir.

Xulosa

Ushbu muammolarni hal qilish uchun tarjimonlar asl tilni ham, tarjimoni o'girayotgan tilni ham juda yaxshi bilishlari va bu tillardan foydalanadigan turli madaniyatlarni tushunishlari kerak. Bu ularga eng yaqin mosliklarni topish yoki tarjima qilingan matndagi ma'no va madaniy farqlarni yo'qotish uchun tushuntirishlar berish yoki izohlarni qo'llash kabi turli usullardan foydalanish imkonini beradi. Xulosa qilib aytganda, madaniy so'zlarni tarjima qilish til va madaniyatning murakkabligi tufayli qiyin bo'lishi mumkin. Bu tarjima qilishda kontekstni hisobga olish va madaniyatni tushunish muhimligini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN MANBALAR

Shakhrizoda Sul-tonmurodova INNOVATIONS RESEARCH AND TECHNOLOGY
VOLUME 8,ISSUE 3, Mar.-2021

ISSN 2222-1735 (Paper) ISSN 2222-288X (Online) DOI: 10.7176/JEP Vol.10,
No.9, 2019

<https://www.researchgate.net/publication/279179826> Problems Encountered in Translating Cultural Expressions from Arabic into English.

Odil Yoqubov "Ulug'bek Xazinasi" asari, Oybekning "Quyosh Qoraymas" asarlari.